

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФУНДАЦИЯ**

СТУДИИ

ФОРМИРАНЕ НА СОЦИАЛНОПЕДАГОГИЧЕСКИ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЧРЕЗ УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ ВЪВ ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА

Венка Кутева-Цветкова

Изискванията към професионалната подготовка на социалните педагози детерминират необходимостта от високо равнище на социалнопедагогическа компетентност. Постигането ѝ предполага преминаване през различни етапи на обучение за овладяване на съответните знания и умения. Формирането на социалнопедагогическа компетентност е продължителен, сложен и комплексен процес, който обхваща цялостното обучение на студентите. Не е достатъчно само да се познава теоретичната литература по проблема. Необходим е период от време за усвояване на знанията и съчетаването им с необходимите умения.

Тъй като професионалното образование на бъдещите специалисти по социална педагогика е ограничен във времето процес, формирането на социалнопедагогическа компетентност изисква наличието на определен обем теоретични знания с такава насоченост, подходящо систематизирани в учебното съдържание за съответните специалности.

В системата на висшето образование към момента няма определени изисквания за задължителност на този компонент и не съществуват единни критерии за това какво трябва да включва обучението на социалните педагози. Разработването на учебните планове е функция на съответните научни звена, които се ръководят от по-

требностите на студентите като бъдещи специалисти и на потребителите на техните професионални компетентности. През последните години необходимостта от по-задълбочена социалнопедагогическа подготовка в системата на професионалното образование става все по-осезаема. За съжаление, в учебните планове за специалностите от педагогическото направление почти не се срещат дисциплини със строго профилирана насоченост, ориентирана към социалнопедагогическата подготовка.

Сравнителният анализ на учебни планове на висши училища в нашата страна, подготвящи специалисти за социална и социалнопедагогическа работа показва както много общи характеристики, така и съществени различия.

В учебния план за специалност *Социална педагогика*, ОКС „бакалавър“ – редовно и задочно обучение във ВТУ (Протоколи на ФС № 6/30.06.2008 г. и на АС № 7/07.07.2008 г.), в задължителния блок дисциплини могат да се открият като задължителни учебни дисциплини „Въвеждане в специалността“, „Увод в социалната педагогика“, „Основи на социалната работа“, „Методи на социална работа“, „Социалнопедагогическа работа в училище“, „Социалнопедагогическа диагностика“, „Работа с деца с асоциално поведение“. Информация се съдържа и в отделни теми на дисциплините „Основи на социалната работа“, „Методи на социалната работа“, „Теория и методика на ресоциализацията“, „Работа с деца в неравностойно социално положение“, „Гражданско образование“. В избираемите дисциплини са отразени – „Педагогическо консултиране“, „Социалнопедагогически мениджмънт“, „Училищна психодиагностика“, а проблематиката е залегнала и в други дисциплини от избираемия блок – „Съвременни рискови групи“, „Решаване на конфликти“, „Социалнопедагогически тренинг“.

Като избираеми блокове са включени *“Консултативна педагогика”* (1. Основи и методи на консултативната педагогика; 2. Диагностика и социална оценка на деца и семейства в риск; 3. Интерактивни техники в консултативната дейност; 4. Семейно и училищно съветване и подпомагане; 4. Превенция на изоставане и отпадане от училище; 5. Консултативна дейност за репродуктивно здраве), *“Извънурочна и извънкласна учебно-възпитателна дейност”* (1. Методи на груповата работа; 2. Методика на извънкласната учебно-възпита-

телна дейност; 3. Работа по проект; 4. Професионално ориентиране и кариерно развитие; 5. Мотивация на поведението; 6. Работа с извънучилищни институции) и *“Работа с деца и възрастни с асоциални прояви”* (1. Теория на наркоманиите; 2. Методика на превантивно-корекционна работа; 3. Психология на рисковото и асоциално поведение; 4. Социална работа с деца в риск; 5. Пенитенциарна педагогика и пробационна дейност).

Сред факултетните дисциплини фигурират “Социализация в ранното детство”, “Конфликти в социалнопедагогическите заведения”, “Диагностика на рисковото и асоциалното поведение”, “Социалнопедагогически тренинг”, “Превантивна педагогика”, “Методика на социалнопедагогическите изследвания”, “Социокултурна анимация”, “Работа с неправителствени организации и социални програми”.

Изборността на тези курсове предполага те да не бъдат предпочетени от студентите, а оттам – и да не бъдат овладени конкретни знания и умения за социалнопедагогическа работа в училище.

В магистърските програми по Социална педагогика за завършили друго професионално направление и за завършили ОКС “професионален бакалавър” по-голямата част от гореизброените учебни дисциплини са включени. Освен посочените дисциплини, в блока за задължителните са включени “Методи на социално-педагогическите изследвания”, “Педагогическо консултиране” и др.

Със социалнопедагогическа насоченост е и магистърската програма “Образование в извънучилищна среда”. Тя има интердисциплинарен характер и осигурява съвременна теоретическа, методическа и практическа подготовка на кадри за работа с деца, младежи и възрастни, за организация и осмисляне на свободното време на индивиди, групи и общности от различни социални, възрастови и етнокултурни групи. Обучението способства за придобиване на специфични знания и компетенции за дейности в извънучилищни институции, центрове за неформално образование, културни, социалнопедагогически, спортни и развлекателни центрове, социални домове и социалнопедагогически интернати. В задължителните дисциплини са включени такива като “Институции за работа с деца, юноши и възрастни”, “Педагогическо консултиране”, “Семейството и свободното време”, “Работа с деца в риск”.

Магистърската програма “Съвременни образователни технологии” също включва учебни дисциплини със социалнопедагогически характер – “Съвременни технологии на възпитание”, “Технологии при работа с деца в риск” и др.

Магистърската програма “Образование в мултикултурна среда” също е ориентирана към социалнопедагогически проблеми. В нея са включени като задължителни учебните дисциплини “Анти-дискриминационна социалнопедагогическа работа”, “Технологии за работа в мултикултурна среда”, “Социална работа с деца и семейства от имигрантски и бежански общности”.

Изцяло социалнопедагогически ориентирана е и магистърската програма “Социална работа със зависими лица”.

В учебния план на магистърската програма “Управление на образованието” също са включени учебни дисциплини със социалнопедагогически характер – “Работа с деца в риск”, “Социалнопедагогически климат в детски и учебни заведения”, “Превантивна и корекционно-възпитателна работа”, “Професионално ориентиране”, “Решаване на конфликти”.

В учебните планове на специалност *Социални дейности* във Великотърновския университет, редовна и задочна форма, единствена дисциплина, по-тясно профилирана по отношение компетентностите на бъдещите специалисти за професионална социалнопедагогическа дейност е „Социална работа с малцинствени групи”, която е избираема. Под формата на една учебна дисциплина се изучават теория на възпитанието и дидактика и специална педагогика. В съдържанието на част от дисциплините в задължителния блок – като например „Основи на социалната работа”, „Основни социални умения”, „Методология на социалната работа” – също има теми, засягащи определени аспекти на социалнопедагогическото познание, но те не са достатъчни, за да се говори за целенасочено обучение на студентите за формиране на познание и умения за социалнопедагогическа работа.

В магистърските програми на специалността тази тенденция е още по-ярко изразена.

Бъдещите социални педагози, обучавани в бакалавърската степен на специалността в СУ „Св. Климент Охридски“ (Протокол на АС № 14/16.07.2003 г.), също нямат възможност за получаване на

по-задълбочени знания и умения за професионална социалнопедагогическа работа в задължителната си подготовка. Студентите изучават “Въвеждане в специалността”, “Гражданско образование”, “Социология”, “Основи на социалната работа”, “Правна защита на детето и личността”, “Социална политика”, “Методи на социалната работа”, “Основи на диагностиката”, “Социално законодателство и социална защита”, “Психопатология на анормалното развитие”, “Социална работа при възрастни и инвалиди”, “Теория и методика на социалнопедагогическото консултиране и съветване”, “Педагогика на свободното време”, “Социализация и ресоциализация”, “Социалнопедагогическа работа с правонарушители”, “Социалнопедагогическа работа със семейство”, “Училищна психодиагностика”.

Социалнопедагогическата работа в училище отново е само компонент в състава на други дисциплини. В избираемите блокове, както и в предходните планове, има дисциплини с по-тясна насоченост – “Управление на социалнопедагогическите заведения”, “Социална работа с приемно семейство”, “Основи на просоциалното поведение”, “Личностно и социално развитие през младостта”, “Алтернативни форми на социална работа”, “Социална работа с лица в риск”, “Социална работа с деца на улицата”. И тук обаче стои проблемът те да не бъдат избрани.

В учебния план на специалност *Социална педагогика* в Тракийски университет – Стара Загора, също липсват конкретни дисциплини от сферата на социалнопедагогическата работа в училище. В задължителния блок учебни дисциплини могат да се посочат само “Социална педагогика” и “Основи и методи на социалната работа”. Избираемият блок има само няколко със социалнопедагогическа насоченост – “Социална работа с лица и семейства в риск”, “Социалнопедагогическо консултиране”, “Тренинг и изграждане на умения за социалнопедагогическо общуване”, “Социалнопедагогическа работа със семейства”. Сред факултативните дисциплини нито една не се откроява със социалнопедагогическа насоченост.

По-различно е учебното съдържание за специалност *Социална педагогика* според учебния план и на Русенския университет „Ангел Кънчев“ (шифър на учебен план: 12600, 2009 г.). Сред задължителните дисциплини намират място “Въвеждане в специалността”, “Основи на социалната педагогика и социалната работа”, “История

на социалната педагогика”, “Методи на социалната работа”, “Педагогика на свободното време”, “Социална работа с група. Групова терапия”, “Възпитателна работа с детски и младежки общности”, “Социалнопедагогическа диагностика”, “Социална политика и законодателство”, “Социалнопедагогическа работа в училище”, “Социалнопедагогическа работа с деца и младежи в риск”, “Социална работа с етнически групи”, “Социална работа при възрастни и инвалиди”, “Социалнопедагогическо консултиране и съветване”. В блока избираеми дисциплини се открояват “Методика на работата на педагогическия съветник”, “Социална работа с деца в неравностойно положение”, “Социализация и ресоциализация на деца в детско-юношеска възраст”, “Превенция на престъпността, наркоманиите и насилието”. Сред факултативните дисциплини по дискутираната проблематика фигурира само “Семейно консултиране”.

В учебния план за специалност *Социална педагогика* на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ също липсват по-тясно специализирани дисциплини в областта на социалнопедагогическото познание. Там се изучават “Въведение в специалността”, “Основи на социалните дейности”, “Методи на социалната работа”, “Социални проблеми на майчинството и детството”, “Педагогика на отклоненото поведение”. Сред избираемите дисциплини могат да бъдат посочени – “Дейности с деца от социалнопедагогически заведения”, “Милосърдие и благотворителност за деца и юноши”, “Игрови технологии в социалното подпомагане на деца в криза”, “Възпитателни технологии в социално-педагогически заведения”. Сред предлаганите факултативни дисциплини няма нито една с подобна насоченост.

В учебните планове на специалностите *Социална педагогика* (код на учебен план: 12400900, протокол на АС № 1/01.10.2010 г.) и *Социални дейности* (код на учебен план: 12401000, протокол на АС № 1/01.10.2010 г.) в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ има значителен брой учебни дисциплини, спомагащи за формирането на социалнопедагогически компетентности – “Въвеждане в специалността”, “Социална педагогика”, “Основи на социалната работа”, “Формиране на социално-педагогически умения”, “Методи на социалната работа с деца и младежи”, “Социално законодателство и социална защита”, “Тренинг – работа с деца и семейства”, “Методи на социална работа с целеви групи”, “Организация и

управление на социалните дейности”. Избираемите модули са организирани тематично. Интерес за нас представляват 2 блока. Единият от тях е “Социална работа с деца и младежи”. В него са включени дисциплините “Основи на психологическото консултиране”, “Тренинг за изграждане на професионални умения за консултиране”, “Социална работа с деца и семейства от рискови групи”, “Основи на превантивната психология и педагогика”, “Социална работа с деца с агресия”. Другият блок “Превантивна социална работа” включва “педагогическо консултиране”, “Социалнодемографски проблеми”, “Социална работа с деца на улицата”, “Социална работа с бежанци”. Сред факултативните дисциплини може да бъде посочена само “История на социалната работа”.

В учебния план на Бургаския свободен университет за специалност Социални дейности и консултиране можем да открием дисциплините “Основи на социалната работа”, “Професионална етика на социалния работник”, “Основи на консултирането”, “Социална работа с групи и общности”, “Методи на социалната работа”, “Консултативен процес и умения”, “Социална работа с хора със зависимости”, “Социална работа с хора с девиантно поведение”, “Социална работа с деца и алтернативни детски грижи”, “Семейно консултиране”, “Мениджмънт на социалните услуги”, “Политики на социално включване”.

Върху основата на сравнителни анализи на очертаните специфики на учебните планове за подготовка на специалисти в областта на социалната педагогика, разработени и одобрени от български държавни и частни университети, може да се посочи, че:

- Учебните планове в задължителната си част предлагат много различна палитра от курсове и дисциплини. Относително високи сходства се наблюдават само в областите на въвеждане в специалността и разработване на основите на социалната работа и методи на социална работа.

- Общозадължителните дисциплини се предлагат в различна последователност, както и с различен хорариум от учебно време.

- Не се открива съществена разлика между учебните планове за бакалаври и магистри по отношение на различна адресираност на компонентите на социалнопедагогическата компетентност.

- Отделните курсове и дисциплини в задължителната си част се отличават с различна степен на общност/фундаменталност. В

едни случаи те са пределно общи (въведение в...; основи на..., социална политика и др.), а в други – конкретността им надделява (методи на работа с... и др.)

- Не се открива единност и по отношение на държавните политики в областта на социалното дело, вкл. и проекциите на социалнопедагогически ориентирани политики в образованието. Различен е относителният дял на такива фундаментални дисциплини като социална политика и социално законодателство. В конкретни университети те са представени като самостоятелни дисциплини, а в други са само съпътстваща част от по-обща проблематика.

- Профилиращите курсове и дисциплини също не дават основание да се открие конкретна логика в обособяването им. В едни случаи те се обвързват с институционални специфики, а в други – с функционални.

- Парадоксално е съществуването на самостоятелен курс в областта на социалнопедагогическа работа в училище само в един университет (ВТУ), докато в останалите университети акцентите в подготовката са върху други профилирани области. Подобно е заключението и относно значимостта на превенцията в областта на социалнопедагогическата работа, изразена чрез самостоятелни, но обвързани в система курсове и дисциплини.

- Парадоксално е отсъствието на самостоятелни курсове по социална педагогика в част от учебните планове, макар че смисълът на социалната педагогика, като елемент в подготовката на бъдещи кадри, е имплицитно запазен.

- Анотациите на курсовете не представят ясна картина на това какви общи и/или специфични елементи на социалнопедагогическата компетентност адресират.

- Задължително избираемите курсове и дисциплини също представят много пъстра панорама, която не позволява да се види какви области на социалнопедагогическата практика те покриват, както и дали адресират потребностите на основни категории нуждаещи се.

- Формирането на специфични умения за социалнопедагогическа работа е оставено на избора на академичните общности, утвърждаващи избираеми курсове и дисциплини, без да съществуват надеждни доказателства дали те съдействат пълноценно за изграждане на социалнопедагогическа компетентност.

- Практическата подготовка, предвидена в различните академични планове за подготовка на социалните педагози, варира по време, обхват и място на провеждане без да позволява да се очертаят бездискусионно ключови елементи на единен стандарт.

- Въпреки акредитационните изисквания и норми, не се открива единен стандарт за цялостната подготовка на социални педагози, въпреки общопризнатата значимост на тази сфера.

- Независимо от конкретни специализиращи ориентации, не са изведени ясно и директно ключови специализиращи области на подготовка, които да позволяват на подготвящия се за работа в социалнопедагогическата сфера да избира в какво точно направление или група направления иска да се специализира.

Сравнителният анализ на действащи учебни планове в основните и водещи висши училища у нас показва, че на този етап на студентите, подготвящи се за професионална социалнопедагогическа дейност, все още не са осигурени достатъчно условия (в смисъла на учебни ресурси) за овладяване на комплексна социалнопедагогическа компетентност.

Що се отнася до обучението в чужди университети и формирането в тях на социалнопедагогически компетентности, можем да кажем следното.

Вашингтонски университет, Сиатъл

ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА ЗА СОЦИАЛНА РАБОТА НА БАКАЛАВЪРСКО РАВНИЩЕ

Да подготви специалисти на входно равнище за обща практика с бакалавърска степен в мултикултурен контекст, която е основана на познания и умения за разбиране и решаване на комплексни социални проблеми в контекст на ценностите на професионалната социална работа.

Да подготви общите социални работници да се реализират като информирани и ефективни лидери, които са способни да се справят с предизвикателствата на несправедливостта и неравенството.

Да подхрани сравнителното критично оценяване на социалното подпомагане и историята на социалната работа, политиките, изследванията и практическите интервенции в процеса на подготовката и образованието им.

Да подготви студентите за магистърски програми в областта на социалната работа и свързани с нея области.

Разпределението на учебните дисциплини през периода на следване, хорариумът от часове и кредитите са следните:

1 година – Есенен семестър

Соц. подпомагане 200 – 5 кр. – Въведение в соц. работа

Соц. подпомагане 310 – 5 кр.

Практика в областта на соц. подпомагане

Соц. подпомагане 402 – 5 кр. – Човешко поведение и социална среда (теории) различия

Зимен семестър/триместър

Соц. подпомагане 311 – 3 кр. Практика 2

Соц. подпомагане 315 – 2 кр. – Работа с обществеността

Соц. подпомагане 320 – 5 кр. – История на соц. подпомагане/

Политики

Пролетен семестър/триместър

Соц. подпомагане 5 кр. – Практика 3

Соц. подпомагане 315 – 2 кр. Работа с обществеността

Соц. подпомагане 404 – 5 кр. Културни различия и соц. спр-ведливост

Статистика 220 – Основи на статистиката (може и преди влизането в програмата или преди соц. подпомагане – 390

2 година

Есенен семестър/триместър

Соц. подпомагане 390 (5 кр.) Въведение в изследванията в областта на соц. работа

Соц. подпомагане – 3 кр. – Практически семинар

Соц. подпомагане 415 – 4 кр. практикум

Зимен семестър/триместър

Соц. подпомагане 410 (3 кр.) Практика в областта на соц. работа, основана на доказателства

Соц. подпомагане 415 (4 кр.) – Практикум

Соц. подпомагане 435 (1 кр.) – Лаб. работа

Пролетен семестър

Соц. подпомагане 415 (4 кр.) Практикум

Соц. подпомагане 460 (5 кр.) Конкретна област на соц. работа

Соц. подпомагане 465 (1 кр.) – Семинар

Общ брой кредити за дипломиране от програмата: 180
Общ брой кредити в областта на соц. подпомагане: 67
ВЪВЕДЕНИЕ В СОЦ. РАБОТА 200, 5 КР

*Висконсен – Медисън Университет,
Факултет по социална работа, дистанционна програма –
дистанционни курсове*

205 – Въведение в социалната работа

206 – Въведение в социалната политика

457 – Човешко поведение и среда

640 – Социална работа с етнически и расови групи

650 – Изследователски методи в социалната работа

Университет в Минесота, факултет по социална работа

Какво трябва да знае и може училищният социален работник?

Демонстрира приложение на всички социални познания и умения в училищна среда.

Идентифицира значими социални и политически тенденции в образованието и тяхното влияние върху социалните услуги в училище.

Разбира отражението на социалните влияния върху образователното и социално-емоционалното развитие на учениците.

Демонстрира умения да анализира социалните системи и да прилага интервенции с екологична перспектива върху организациите, общностите, училищата, семейството и ученика.

Разбира и използва принципите за отговор на интервенциите и социалната училищна практика, базирана на доказателства, при селекцията на много равнища интервенции в училище.

Познава щатското и федералното законодателство, касаещо учениците инвалиди и училищната социална практика, свързана с СОП.

Идентифицира и оценява модели за превенция, интервенции и оценка в училищната социална практика.

Познава тенденции в психичното здраве на училищно равнище и да удовлетворява психично ориентирани потребности на учениците.

Развива дълбоко себепознание за ефективно интердисциплинно и междуйнституционално сътрудничество, за да удовлетворява социал-

но-емоционални и поведенчески потребности на учениците и семействата.

Разбира комплексността на конфиденциалността и процеса на взимане на етически решения в училищна среда и приложение на указанията за взимане на решения.

Услуги в сферата на училищната социална работа

Защо съвременното училище се нуждае от училищни социални работници?

Децата днес нарастващо се превръщат в жертва на много социални обстоятелства, които се отразяват негативно върху ролята им на ученици. Съвременното семейство се намира в процес на промяна и докато се стабилизира под каквато и да е форма, неудовлетворените физически и емоционални потребности ще продължават да се отразяват неблагоприятно върху способностите им за успешно учене и адаптация към училищната среда.

Кой е училищният социален работник?

Това са подготвени професионалисти в областта на психическото здраве с квалификация в областта на социалната работа, които осигуряват услуги, свързани с личностната социална, емоционална и социална адаптация към училището и обществото. Училищните социални работници са връзката между дома, училището и общността чрез осигуряване на директни и индиректни услуги на учениците, семействата и училищния персонал, целящи повишаване и подкрепа на академичните и социалните успехи на учениците.

Какви са специфичните услуги, които осигуряват училищните социални работници?

Общи услуги

- Участие в срещите за оценка на СОП проблеми, както и участие в срещи за планиране на индивидуалното образователно развитие.

- Адресиране на тези проблеми в ежедневните социални ситуации на детето, които се отразяват неблагоприятно върху неговото адаптиране към училището.

- Подготовка на социалната история или историята на развитието на дете инвалид/СОП.

- Съветване (групово, индивидуално и семейно).

- Мобилизиране на семейни, училищни и местни ресурси с цел подпомагане на децата да учат възможно най-ефективно в собствените образователни програми.

- Подпомагане във формирането на позитивно насочен поведенчески интервенистки стратегии.

Услуги за учениците

- Осигуряване на интервенция в условия на криза.

- Развитие на интервенистки стратегии за повишаване на академичния успех.

- Подпомагане чрез разрешаване на конфликти и мениджмънт на гнева.

- Подпомагане на детето за развитие на подходящи социални умения за интеракция.

- Подпомагане на детето в разбирането му и приемането на себе си и на другите.

Услуги за семействата/родителите

- Интервюиране на семейството за оценка на проблеми, които се отразяват негативно върху образователната му адаптация.

- Работа със семействата за подпомагане на родителската подкрепа за училищното адаптиране на тяхното дете.

- Премахване на стреса върху семейството с цел подпомагане на детето да функционира по-ефективно в училището и общността.

- Подпомагане на родителите в достъпа им до програми за деца със СОП.

- Подпомагане на родителите в оценяване и използване на училищните и местните ресурси.

Услуги за училищния персонал

Осигуряване на персонала със значима информация, която го подпомага в по-доброто разбиране на ролята на фактори (културни, социални, икономически, семейни, здравни и др.), които се отразяват върху училищното представяне на учениците и върху тяхното поведение.

- Развитие на вътрешно училищни квалификационни програми

- Подпомагане на учителите при мениджмънта на поведението на учениците

- Осигуряване на директна подкрепа на персонала

Услуги в контекста на връзката между училището и общността

- Осигуряване и координиране на местните ресурси с цел удовлетворяване на ученическите потребности.
- Подпомагане на училищния район в осигуряване на адекватна помощ от социални агенции и такива, свързани с психическото здраве.
- Защита на идеята за нови и подобрени услуги на местно равнище, които удовлетворяват надеждите на учениците и семействата.
- Подпомагане на системата да отговаря ефективно на всяка индивидуална потребност на децата.

Услуги на равнище училищен район

- Подпомагане на развитието и въвеждането на образователни програми за ученици с изключителни възможности.
- Развиване на алтернативни програми за отпадащи от училище, не посещаващи редовно училище, изоставачи и др.
- Идентифициране и докладване на случаи за насилие над деца или пренебрегнати от родителите си.
- Осигуряване на консултации относно образователното/училищното законодателство и училищната политика, вкл. ИДЕА и раздел 504.
- Осигуряване на мениджмънт на отделни случаи за ученици и семейства, които изискват използване на множествени ресурси.

Таблица № 1. Елементи на училищната социална работа

ДИРЕКТНИ УСЛУГИ	ИНДИРЕКТНИ УСЛУГИ
Директна интервенция с цел адресиране на най-незабавните опасения, свързани с ученически рискови групи	Работа с училище, общественост и агенции с цел адресиране на проблеми на ученически рискови групи
Цел: Превенция, интервенция, отговор в кризисни ситуации	Цел: Превенция, интервенция, отговор на институциите
Адаптиране към равнището на стрес	Сътрудничество с родителите
Проблеми в семейството	Насоченост към институции, агенции, общественост

<p>Домашно насилие</p> <p>Финансови</p> <p>Родителство</p> <p>Проблеми, свързани със загубата на близък човек</p> <p>Медицински</p> <p>Психическо здраве</p> <p>Образование на родителите</p> <p>Физическо/образователно negliжиране</p> <p>Физическо/сексуално/емоционално насилие</p> <p>Бременност</p> <p>Психиатрични проблеми</p> <p>Проблеми, свързани с взаимоотношенията</p> <p>Проблеми, свързани с училището</p> <p>Отсъствия, нередовно посещение на училище</p> <p>Академични постижения</p> <p>Подиграване</p> <p>Превенция на отпадането</p> <p>Дискриминация</p> <p>Лошо поведение</p> <p>Отбягване на училището и задълженията</p> <p>СОП</p> <p>Tardiness</p>	<p style="text-align: center;">+</p> <ul style="list-style-type: none"> • Политика и развитие на допълнителни програми <p>Връзки с обществеността</p> <p>Изследвания и публикации</p> <p>Планиране на подобряване на училищните условия</p> <p>Връзки с професионални училищни социални работници</p> <ul style="list-style-type: none"> • Развитие <p>Специално образование</p> <p>Работа по случаи</p> <p>Консултиране</p> <p>Координиране на процесите</p> <ul style="list-style-type: none"> • Общи услуги : <p>Биопсихологическо оценяване</p> <p>Консултиране (групи, индивидуално, семейно) Мобилизиране на семейни, училищни и обществени ресурси с цел подпомагане на детето да се учи колкото е възможно ефективно в неговата образователна програма</p> <p>Работа върху проблеми в ежедневните ситуации, които се отразяват неблагоприятно върху адаптирането на детето към училището</p> <p>Развитие на персонала</p> <p>Консултиране на училищната</p>
--	--

<p>Слаби/нездоводителни училищни постижения</p> <p>Сексуални проблеми</p> <p>Зависимости</p>	<p>администрация</p>
<p>Роля на социалния работник</p> <p>Биопсихологическо оценяване</p> <p>Интервенция в кризисни ситуации</p> <p>Семейно консултиране</p> <p>Връзки със семейство, училище/общественост</p> <p>Индивидуална терапия/консултиране</p> <p>Медитация</p> <p>Терапия в малки групи/ Съветване</p>	<p>Роля на социалния работник</p> <p>Защита, участие в междудисциплинни екипи, Работа/мениджмънт на конкретен случай</p> <p>Връзка с външни агенции</p> <p>Сътрудничество в/ Образование на родителите</p> <p>Консултации/превенция</p> <p>Координиране/поръчителство</p> <p>Съдействие/подпомагане на ученическото учене</p> <p>Кандидатстване за грантове</p> <p>Връзка между дома, училището/обществеността</p>

Таблица № 2. Рамка на училищната социална работа

Организационна рамка	Области на услуги	Примерни дейности
<p>Бюджет</p> <p>Дефиниция и философия</p> <p>Звена</p> <p>Ресурси</p> <ul style="list-style-type: none"> • Човешки • Администратори • Персонал в агенции • Бизнес и трудова среда <p>Персонал</p> <p>Представители на обществеността</p> <p>Родители</p> <p>Професионални представители</p> <p>Съветници</p> <ul style="list-style-type: none"> • Училищна медицинска сестра • Училищен психолог • Училищни социални работници 	<p>Академични постижения</p> <p>Био-психологическа оценка</p> <p>Отговор на кризисни ситуации</p> <p>Мениджмънт на конкретен случай</p> <p>Здраве</p> <p>Индивидуално поведение</p> <p>Мениджмънт</p> <p>планове</p> <p>Психическо здраве</p> <p>Политика и програми</p> <p>Развитие</p> <p>Проблеми във взаимоотношенията</p> <p>Проблеми, свързани с училището</p> <p>Услуги, свързани със специалното образование</p> <p>Терапевтична интервенция</p>	<p>Директна услуга</p> <p>Био-психологическа оценка</p> <p>Интервенция в кризисна ситуация</p> <p>Семейно консултиране/подпомагане</p> <p>Връзка с дома/училището/обществеността</p> <p>Индивидуална терапия</p> <p>Съветване</p> <p>Посредничество</p> <p>Терапия в малки групи</p> <p>Индиректни услуги</p> <p>Защита</p> <p>Мениджмънт на конкретен случай Case Management</p> <p>Сътрудничество Collaboration</p> <p>Консултиране Facilitation</p> <p>Посредничество</p> <p>Кандидатстване за грантове</p> <p>Връзка между дома/училището/обществеността</p> <p>План за интервенции</p> <p>Развитие</p> <p>Външни междудисциплинарни екипи</p>

Ученици		Връзка с агенциите
Учители		Образование на родителите
Финансова сфера		Решаване на проблеми
Политическа		Превенция/Социални умения
Правна		Препоръки/насочване
Политика		Развитие на персонала
Правила		Подкрепа на ученическото учене
Модел за персонал		Система за подкрепа
Допълнителна помощ		

СТАНДАРТИ (съгласно Асоциацията на училищните социални работници)

Стандарт 1 – Етика и ценности

Стандарт 2 – Квалификация

Стандарт 3 – Оценяване

Стандарт 4 – Интервенции

Стандарт 5 – Взимане на решения и оценка на практиката

Стандарт 6 – Пазене на архиви

Стандарт 7 – Мениджмънт на заетостта

Стандарт 8 – Професионално развитие

Стандарт 9 – Културна компетентност

Стандарт 10 – Интердисциплинно лидерство и сътрудничество

Стандарт 11 – Защита

Изводи и обобщения

Сравненията между програмите за социална работа, вкл. училищна социална работа в американски и български контекст (социална педагогика) показват много съществени различия, а именно:

- В български контекст училищните социални работници, известни като социални педагози, се подготвят в бакалавърски и магистърски програми, които не открояват достатъчно отчетливо различията в равнищата на подготовка, нито предлагат различни квалифи-

кации, които да осигуряват предимство на кадрите, завършили магистърски програми. В американските университети подготовката на училищни социални работници обикновено се осигурява на магистърско равнище.

- В българските университети, които подготвят кадри за социалната сфера, вкл. социални педагози, не се наблюдава стриктно диференциране на равнищата на курсовете, които се предлагат на бакалавърско и магистърско равнище. Дори се срещат курсове, които се предлагат по същия начин и в едните и в другите програми. В американските програми за подготовка на училищни социални работници, курсовете имат ясна диференциация на равнищата – от 100 до 700–800 часа, което ориентира кои равнища за кои програми се отнасят, независимо от вариациите между отделните университети.

- В българските университети се наблюдава изключително голямо разнообразие на предлаганите курсове, което от една страна може да се оцени много положително. От друга страна обаче, поради отсъствието на стандарти за училищни социални работници, голямото разнообразие не води непременно до по-дълбока специализираща подготовка. В американските университети, в които има факултети за подготовка на социални работници, профилирането на подготовката се осъществява върху основата на диференцираните сфери за реализиране на социалните работници, между които е и училищната социална работа.

- В българските университети подготовката на социални педагози не се обвързва със съществуващи позиции в номенклатурата на професионално-педагогически длъжности. В сега съществуващата ситуация в училищата работят педагогически съветници и психолози, като част от функциите им се препокриват. Училищните социални работници (социални педагози) не намират адекватно покритие в номенклатурата на професиите. В американските университети подготовката на училищни социални работници е опция, която е обвързана с конкретна номенклатура на професиите в социалната сфера.

- В българските университети доминира теоретично насочената подготовка на социални работници, вкл. на социални педагози,

независимо от факта, че за тях са предвидени различни практически ориентирани дейности. В американските университети, по правило, интервенистките стратегии са в основата на подготовката на училищни социални работници и на социални работници като цяло.

- В българския контекст не съществува национална или регионална асоциация на училищни социални работници/социални педагози. В американски контекст съществува изключително мощна, реномирана, със силни възможности за влияние американска асоциация на училищните социални работници, която със своите стандарти насочва и регулира подготовката на училищни социални педагози.

- В българския контекст не се установяват рамки на училищната социално-педагогическа работа, които да позволят ясно да се дефинират полетата на професионална реализация на социалните педагози в сравнение с тези на педагогическите съветници и училищни психолози.

- В българския контекст не са диференцирани елементите на училищната социалнопедагогическа работа, които да позволят подготовката на социални педагози да се обвърже по-пряко с потребностите на социалнопедагогическата практика. В американски контекст не само елементите са относително ясно обособени, но върху тяхна основа са диференцирани директните и индиректните услуги, които се осъществяват на професионално равнище.

Обособените различия върху основата на осъществения сравнителен анализ между българския и американския контекст на подготовка и реализация на социални педагози/училищни социални работници позволяват да се формулират следните **предложения** с теоретическа и практическа насоченост:

1. Необходимо е да се предефинира съдържанието на подготовката на социални педагози така, че да отговаря по-адекватно на спецификата на социалнопедагогическата работа в училище.

2. Да се направи задълбочена оценка на съдържанието на бакалавърските и магистърски програми за подготовка на училищни социални педагози и да се дефинират ясно различията в квалификацията и диференцираните възможности при професионалната им реализация.

3. Да се потърси и постигне нов по-хармоничен баланс между теоретичната и практическата подготовка на училищните социални

педагози и да се създадат условия и предпоставки за осъществяване на ефективната им практическа подготовка.

4. Наложително е да се създадат професионални стандарти за училищните социални педагози, основани на потребностите в практическата област на тяхната реализация и ролята им за промяна на тази област в името на социалнопедагогическите потребности на децата и учениците.

5. Да се осмисли и предложи рамка на социалнопедагогическата работа в училище, която да се основава на интегрирана визия за ролята на социалния педагог в училище като посредник между семейството, училището и обществеността/външните институции и като осъществяващ директни интервенции в полза на детето/ученика с цел успешното му адаптиране към училище и подобряване на училищните му постижения.

6. Да се обвърже квалификацията на социалните педагози с номенклатурата на професиите с цел осигуряване на работни позиции. Сферата на училищната социална работа ще се обогатява и усложнява, като се има предвид демографската ситуация в страната и непрекъснато усложняващите се потребности на децата и учениците, свързани с адекватната и ефективната им адаптация към училищната среда, с променящите се параметри на учебната/образователната среда и с необходимостта да се осигурят условия за високи училищни постижения.

7. Да се създаде асоциация на училищните социални педагози, която да е ангажирана с утвърждаване и издигане на професионализма на тази категория.

От реалностите в настоящата подготовка на социални педагози към модел за подготовката им, изграден върху основата на компетентностно ядро

Като се вземат под внимание изброените области на познания, които са необходими за успешна социално-педагогическа работа, които на свой ред съдействат за формиране на общи и специфични умения, като част от общите и специалните елементи на социалнопедагогическата компетентност, субектът на социалнопедагогическата работа в училище се подготвя да работи и да бъде успешен както в подпомагането на учениците, които имат проблеми, свързани с акаде-

мичното учене (причините могат да бъдат най-различни – неспособност за адаптация, деца със СОП и т.н.), така в сферата на взаимодействия с родители, учители, училищни ръководства и по-широка общественост, като по този начин се превръща в ключова интегритетна социалнопедагогическа фигура на професионалист в училище. Неговите специфични отговорности и ключовото им значение за успешната адаптация, интеграция и функциониране на децата и учениците в условията на социалнопедагогическите институции, позволяват да се предложи компетентно изграден модел за подготовката на социален педагог в училище.

ЛИТЕРАТУРА

Учебен план за специалност Социална педагогика, Великотърновски университет “Св. св. Кирил и Методий” (приет от ФС, протокол № 6/30.06.2008 г. и от АС, протокол № 7/07.07.2008 г.)

Учебен план за специалност Социални дейности, Великотърновски университет “Св. св. Кирил и Методий” – <http://www.uni-vt.bg/1/specinfo.aspx?spec=000071>

Учебен план за специалност Социална педагогика, Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (Протокол на АС № 14/16.07.2003 г.)

Учебен план за специалност Социална педагогика, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ – <http://old.uni-plovdiv.bg/pedagogy/site.jsp?ln=1&id=94>

Учебен план за специалност Социална педагогика, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ – <http://shu.bg/faculties/pf/uch-planove?>

Учебен план за специалност Социални дейности, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ – <http://shu.bg/faculties/pf/uch-planove?page>

Учебен план за специалност Социална педагогика, Русенски университет „Ангел Кънчев“ (шифър на учебен план: 12600, 2009 г.)

Учебен план за специалност Социална педагогика, Тракийски университет–Стара Загора–http://www.uni-sz.bg/sites/userfiles/7/file/uchebni_planove/SOC_PED_bac_uch_plan.pdf– ноември 2012

Учебен план за специалност Социални дейности и консултиране, Бургарски свободен университет – <http://www.bfu.bg/scripts/plan/plan-view.php?id=1528>

ФОРМИРАНЕ НА СОЦИАЛНОПЕДАГОГИЧЕСКИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ ЧРЕЗ УЧЕБНОТО СЪДЪРЖАНИЕ
ВЪВ ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА

ВЕНКА КУТЕВА-ЦВЕТКОВА

Резюме

В тази студия се изследва приносът на учебното съдържание във висшите училища за формиране на социалнопедагогически компетентности. Прави се сравнителен анализ на учебни планове на университети в България и други страни, засягащи професионално-педагогическата подготовка и квалификация на социални педагози и социални работници.

Ключови думи: социална педагогика, социалнопедагогически компетентности, образование

FORMATION OF SOCIAL-PEDAGOGICAL
COMPETENCESTHROUGH THE CURRICULUM
IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

VENKA KUTEVA-TSVETKOVA

Summary

In this study it is examined the contribution of educational content in higher education institutions for the formation of social-pedagogical competences. It was done a comparative analysis of curriculum of Bulgarian universities and other countries concerning the vocational pedagogical training and qualification of social educators and social workers.

Key words: social pedagogy, social-pedagogical competences, education